

TURİZMİN HAMMADESİ ÇEVREDİR AMA..

Çevre sorunları turizmi tehdit ediyor mu?

DOÇ.DR.ORHAN İÇÖZ

Çevre, özellikle doğal çevre turizm olayının var olması açısından en önemli etkenlerden birisidir. Turizm olayı da doğal ve toplumsal çevrenin ekonomik bir değer kazanması açısından önemli etkinliktir.

İnsan ve hayvan topluluklarının içinde yaşamakta olduğu doğal çevre son yıllarda tahminlerin üzerinde zarar görmüş ve kirlenmiş, halen de kirlenmeye devam edilmektedir. Aşağıdaki çeşitli ülkelerden verilen kirlenme ve bozulma örnekleri sorunun boyutlarını ve ciddiyetini açıkça göstermektedir.

Kanada; asit yağmurlarının kötü etkisi altında, kötü enerji kullanılıyor, kalitesiz kömür kullanımı sürüyor.

Çin; dünyada sera etkisi yapan gaz üreten ülkelerin başında geliyor. Ormanları hemen hemen yok oluyor.

Kongo; sağlıklı içme suyu son sınırlarında, yağmur ormanlarının büyük çoğunluğu yok ediliyor.

Çekoslovakya; kırsal alanlardaki kuyu sularının yüzde doksanı kirlenmiş durumda.

Etiyopya; aşırı ekim nedeniyle her yıl bir milyar ton toprak kaybına uğruyor. Suları çok kirli.

Almanya; asit yağmurları doğayı hızla yok ediyor. Ülkede zehirli atık bırakılan 35 bölge olduğu belirtiliyor.

Hindistan; belli başlı yağmur ormanları yok olmuş, çevre kirliliği büyük boyutlarda.

Endonezya; 10 bin yıllık mercan kayalıkları yok olmuş.

İtalya; Adriyatik denizi vahim durumda.

Kenya; kentlerin dışına içme suları içilmez durumda.

Malezya; ormanlar hızla yok oluyor, sulak alanların yarısı yok oldu.

Meksika; su ve hava kirliliği büyük boyutlarda. Her yıl ormanlarının büyük kısmını kaybediyor.

Nijerya; 200 yılında tek bir ormanın bile kalmayacağı hesaplanıyor. Kentler dışında sağlıklı içme suyu bulmak çok zor.

Filipinler; ormansızlaştırma şiddetli ve ölümcül sellere yol açıyor. 2010 yılında ormansız kalacak.

Polonya; her yıl 20 milyon ton zehirli atığı dünyaya boşaltıyor.

Tayland; ormanlarının % 45'ini kaybetmiş durumda. Çocuklar kurşun kirlenmesiyle karşı karşıya.

Zaire; dünyada içme kirliliği en yüksek düzeyde olan 25 ülkeden birisi.

Türkiye'deki durum

Görüldüğü üzere tüm dünyada çevre sorunları oldukça ciddi boyutlardadır ve bazı bölgelerde insan yaşamı tehdit eder düzeye ulaşmıştır. Diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'deki çevre sorunlarının nisbeten daha az olduğu söylenebilir. Ancak ülkemizde de özellikle

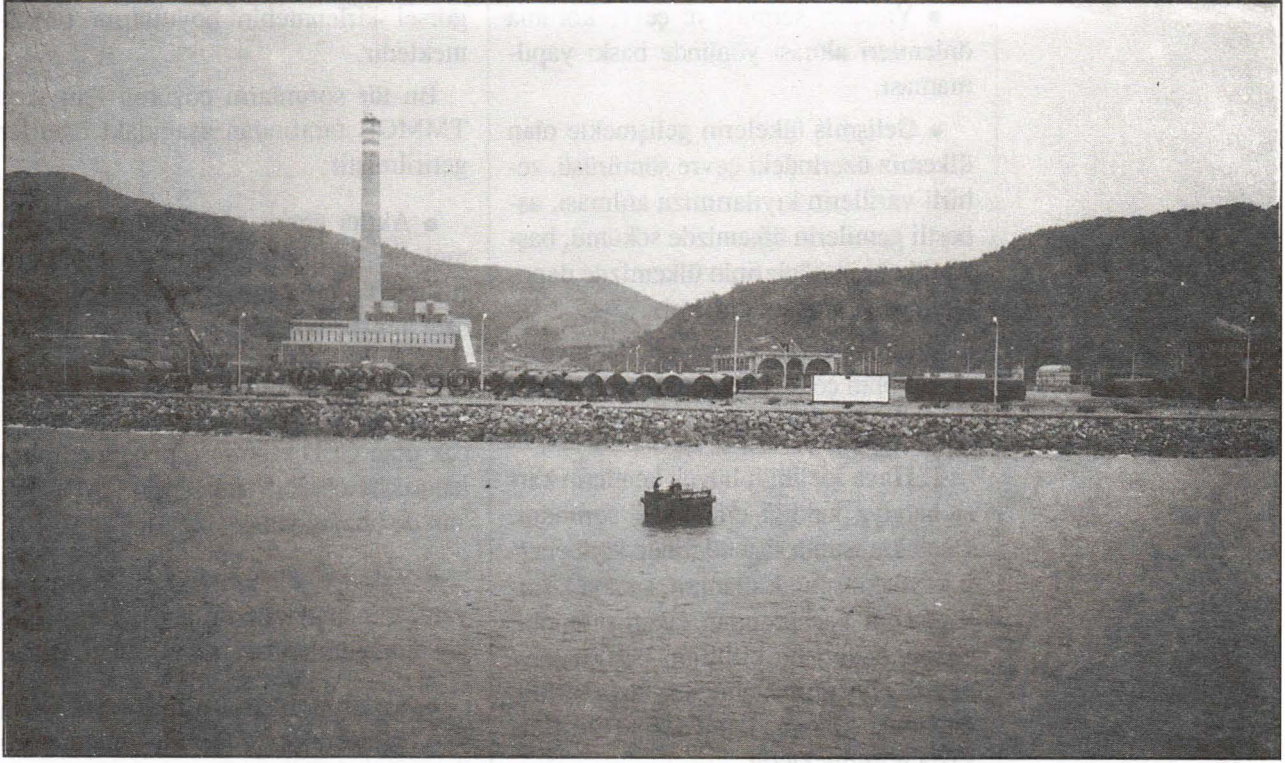
ABSTRACT

ENVIRONMENT PROBLEMS THREATEN THE TOURISM INDUSTRY

The study investigates the global environmental problems which have worldwide effects. Also, the article emphasizes environment as a critical factor for the survival of tourism industry. As a result, this study points at that the tourism industry highly depends on the environment of the touristic destination. Also, it itemizes the precautions to be taken which will reverse the negative effects.

Orhan İçöz, Assoc. Professor, Dokuz Eylül University, İzmir Vocational Training School, İzmir, Turkey.

Doç. Dr. Orhan İçöz, Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulunda öğretim üyesidir.

Gökova Termik Santrali, tüm itirazlara rağmen içinde bulunduğumuz günlerde deneme üretimine başladı..

sanayi bölgelerinde önemli sorunlar olduğu bilinmektedir. Örneğin turizm olayını yakından ilgilendiren Gökova Termik Santrali, bütün olumsuz tepkilere karşın devre dışı bırakılmış değildir. Yine doğal güzelliklere sahip birçok bölge halen "Turizm Merkezi" ilan edilip, yatırımcılara tahsis edilerek tahrip edilmektedir. Benzer şekilde İstanbul'un zaten çok az kalan tarım ve orman alanlarına yapılaşma izni verilmektedir. Dahası içme suyu havuzlarına bile çeşitli yatırımlar planlanabilmektedir. Ülkemizde zaten son derece az bulunan orman alanları (Uluslararası standartlara göre yüzölçümün 1/4'ü orman olması gerekirken, Türkiye'de bu oran 1/16'dır.) giderek yok olmaktadır. Dünyamızı kasıp kavuran hava kirliliği, ozon delinmesi gibi büyük felaketlere karşı bilinen en etkili çarenin orman örtüsünü çoğaltmak olduğu bilinirken, Türkiye'nin çölleşme yolunda korkutucu adımlarla ilerlediği ve erozyon-çölleşme-kuraklama üçgeninden ancak ciddi önlemlerle çıkabileceği öne sürülmektedir. Tek

bir ağacın en az 20 yılda yetiştiği göz önüne alınacak olursa, sorunun ne kadar ciddi olduğu daha rahat görülecektir.

Türkiye'de var olan çevre kirliliğinin kaynakları, TMMOB'na bağlı odalar tarafından yapılan açıklamalar şu şekilde sıralamaktadır:

- Atılmadan deşarj edilen evsel ve endüstriyel atık sular, filtre edilmeden ortama verilen baca gazları,
- Plansız kentleşme, hızlı nüfus artışı ve doğayı hiçe sayan sanayileşme,
- Sanayileşme sürecinde ekonomik faktörün yanında çevre koruma faktörünün dikkate alınmaması, sanayicilerin çevre koruma önlemlerini göz önüne almamaları,
- Rastgele atılan ve zamanında toplanamayan çöplerin düzensiz depolanması,
- Doğal kaynakların sorumsuz ve düşüncesizce kullanılması,
- Çevre yasasının yetersiz kalması, yetnetmeliklerin zamanında çıkmaması ve gerçekçi koruma önlemlerini içermemesi,

Turizmin belirli bölgelerde yoğunlaşması, kent yaşamından kaçışın adeta simgesi durumuna gelen turizm olayı ile çelişkili bir durum arz etmektedir. Bu yörelerde aşırı yığılma ve turizmin gelişmesi gelişmesi ile birlikte huzur ve sakinlik kaybolmaktadır.

- Yabancı sermayeye çevre koruma önlemleri alması yönünde baskı yapılmaması,

- Gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkemiz üzerindeki çevre sömürüsü, zehirli varillerin kıyılarıımıza atılması, asbestli gemilerin ülkemizde sökülmesi, başka ülkelerin çöplerinin ülkemizde depolanması ve imkânı girişimi.

Bu tür etkenler sonucu Türkiye'de tahrip olan çevre elemanları ve bölgeler ise aşağıdaki şekildedir.

1. Hava kirliliği; büyük kentlerin karşı karşıya kaldığı en büyük sorundur. Özellikle ısıtma sistemlerinde kötü enerji kaynaklarının kullanımı, sanayi kuruluşlarının bacalarından çıkan otomobil egzoz gazları bu kirliliğin başlıca kaynağını oluşturmaktadır. En fazla kirlilik İstanbul, Ankara, İzmir, İzmit ve Bursa'da görülmektedir.

2. Deniz Kirliliği; yine sanayi artıklarının ve evsel kanalizasyon artıklarının denize dökülmesi sonucu başta İzmit ve İzmir Körfezi olmak üzere Marmara Denizi ve bazı kıyı bölgelerinde deniz kirlenmesi yoğunlukta görülmektedir. Özellikle Aliğa rafinerisi, bölgede önemli bir kirlilik kaynağı oluşturmaktadır. Ayrıca Çukurova Bölgesi'nde Seyhan nehrine atılan zehirli atıklar bu nehirde canlı yaşamı sona erdirmektedir.

3. Gürültü; özellikle büyük kentlerde oluşan gürültü kirliliğinin kaynağı çağdaş teknolojik araçlar olmakla birlikte, bu sorunun en önemli nedeni toplumun bu konudaki duyarsızlığı ve bilinçsizliğidir.

4. Görsel kirlilik; toplum içerisinde düzensiz ve kuralsız reklamcılık anlayışı ve özellikle siyasi partilerin kampanya dönemlerinde büyük kentlerde yoğun bir görsel kirlenmeye neden olmaktadır. Bu durum özellikle çevre bilincinin olmadığı bölgelerde daha yoğun yaşanmaktadır. Ayrıca büyük kentlerdeki kötü yapılaşma ve düzensiz kentleşme

görsel kirlenmenin boyutlarını büyütmektedir.

Bu tür sorunların çözümü için yine TMMOB tarafından aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- Akılcı enerji politikaları geliştirilmelidir. Tarihsel, kültürel ve doğal mirasımız koruma alıtına alınarak doğal yaşam geliştirilmelidir.

- Yürürlüğe giren çevresel değerlendirme (ÇED) yönetmeliği ile hazırlanacak olan ÇED raporları, değerlendirmelelerin daha objektif olması için TMMOB'nin de onayından geçmelidir.

- Yasa ve yönetmelikler çıkarılırken yalnızca sanayicilerin değil konuyla ilgili tüm birimlerin de görüşü alınmalıdır.

- Yaptırım gücü olan bağımsız ya da yarı bağımsız çevre koruma önlemlerini de getirmelidir.

- Çevre bilimleri, teknolojileri desteklenmeli ve geliştirilmelidir.

- Çevre kirliliklerinin daha kolay ve koordineli bir şekilde kontrol altına alınabilmesi için düzenli kent planları yapılmalıdır.

- Endüstriler şehir dışına, organize sanayi bölgelerinde veya küçük sanayi sitelerinde toplanmalı, atık sular toplu olarak arıtılmalıdır.

- Kirlenme kaynağında önlenmeli, atık azaltma teknolojileri geliştirilmelidir.

Turizm olayı daha önce de belirtildiği gibi temiz bir çevreyi gerektirir ve devamlılığı buna bağlıdır. Turizm-çevre ilişkileri çeşitli açılardan önem taşımaktadır. Özellikle çevre sorunlarının bir bölgede artış göstermesi, bölgenin turizm açısından çekiciliğini yok ederken, diğer taraftan turizmin kendisinde bir kirlilik kaynağı olabilmektedir.

Turizmin doğrudan ilişkili olduğu çevre sorunları üç temel altında toplanmaktadır:

Turistik yörelerde çöplerin gelişigüzel atılması, kanalizasyonların denize atılması, turizm olayı ile yaratılan çevre kirlenmesinin örnekleridir.

- Ekolojik çevreyi oluşturan elemanlardan denizler, çeşitli sanayi kuruluşlarının, gemilerin ve kanalizasyonların artıkları ile kirlenmekte, içinde yaşayan canlı türleri azaltmaktadır.

- Doğal çevredeki topraklar ve akarsular da kirlenme sorunu ile karşı karşıyadır. Hava kirlenmesi de doğal çevrenin bir başka türlü tahriridir.

- Toplumsal çevrede oluşan sorunlar; düzensiz kentleşme, plansız yerleşim, altyapı yetersizliği, toplumsal kargaşalar, nüfus yoğunluğu, işsizlik, sosyal gruplaşmadır.

Turizmin yarattığı çevre sorunları

Turizm olayı çevresel ilişkileri açısından yoğun tartışmalara konu olmaktadır. Çünkü bir taraftan turizmin mevsimlik özelliği nedeniyle yaz aylarında oluşan aşırı turistik yoğunlaşma ve yığılmalar, bu yoğunlaşmanın meydana geldiği bölgelerde çevre kirlenmesi, gürültü, aşırı kalabalıklaşma, altyapı yetersizliği, hizmet kalitesinin bozulması gibi sorunları yaratırken, diğer taraftan bu bölgelerdeki hızlı ve plansız yapılaşma, tarımsal ve orman arazilerinin yok olmasına yol açmaktadır. Turizmin özellikle kırsal bölgelerde kentleşmeyi hızlandırdığı ve bu bölgelere kent görünümünü kazandırdığı konusunda yoğun tartışmalar vardır. Örneğin, Rombaud turizmin kırsal bölgelerde yeni görevler yarattığını, böylece toplumda ayrılaşmayı arttırdığını belirtmektedir. Kırsal alanlarda turistik tesislerin ortaya çıkmasıyla tekdüzelik bozulmakta, toplumda değişik özellikleri ve çıkarları olan kümelerin sayısı artmaktadır. Bu durum turizmin kırsal özelliğinin yok olmasına ve bu yörelerin kentsel bir havaya bürümmesine yol açmaktadır.

Turizmin belirli bölgelerde yoğunlaşması, kent yaşamından kaçışın adeta simgesi durumuna gelen turizm olayı ile çelişkili bir durum arz etmektedir. Bu

yörelerde aşırı yığılma ve turizmin gelişmesi ile birlikte huzur ve sakinlik kaybolmaktadır. Aynı şekilde, turistik gelişmenin yığılma ve nüfus yoğunluğu ile sonuçlandığı da gözlenmektedir. Bu yoğunluk ve yığılma turistik yörelerin çekiciliğinin kaybolmasına yol açmakta ve ülke turizmi olumsuz yönde etkilemektedir.

Turizmin bilinçsiz gelişmesi sonucunda ortaya çıkan oteller ve diğer tesisler doğanın güzelliğini bozmaktadır. Bu durumun en yakın tarihli örneği İstanbul'da inşaatı sürmekte olan Part Otel'i'dir. İstanbul'un en merkezi yerinde inşaatı süren söz konusu otel nedeniyle yörede aşırı bir gürültü kirlenmesi oluşmuştur. Her beş dakikada bir pencerelelerin önünden geçip giden çimento karıştırıcıları nedeniyle bölge hakının TV, müzik dinlemesi olanaksız hale gelmiştir. Hatta insanların birbirlerine ne söylediği bile anlaşılmamaktadır. Üstelik söz konusu otelin bölgedeki mimari yapıyı ve görünümünü bozduğu yolunda yoğun tepkiler dikkate alınarak, mahkemece otelin kat sayısının mimar planına uygun bir şekilde azaltılması çalışmaları mart ayı içerisinde sonuçlandırılmıştır.

Turistik yörelerde çöplerin gelişigüzel atılması, kanalizasyonların denize atılması, turizm olayı ile yaratılan çevre kirlenmesinin örnekleridir. Ünlü turizm yazarı ve çevreci Arthur Houlot da çevre kirlenmesinden yalnızca turizmi sorumlu tutmanın doğru olmadığını belirtmekle birlikte, turizm ile bağlantılı etkenlerin nasıl doğa güzelliğini ve sakinliğini yok ettiğini, artık çevrenin, havanın ve suyun (denizler dahil) kirlendiğini anlatmaktadır.

Yazlık konutların ve turistik sitelerin yarattığı bir diğer olumsuz etki de verimli tarım alanları üzerinde görülmektedir. Toprağın turizme ayrılması, başlıca önemli gereksinimler için, örneğin tarım için kullanımı önlemektedir. Ül-

Öncelikle yalnızca mevsiminde birkaç ay için ve çoğunlukla iç turlama dönük olarak kullanılan ikinci konutlar için yapılacak ağır maliyetli alt ve üst yapı yatırımlarının diğer mevsimlerde atıl kalması üzerinde önemle durulması gereken bir konudur

kemizde ve özellikle Ege bölgesinin önemli turistik merkezleri olan Kuşadası, Bodrum, Marmaris, Çeşme, Foça gibi kıyı kentlerinde yoğunlukla görüldüğü üzere, kıyıları boyunca uzanan verimli tarım alanlarının çok kısa kullanımını olan yazlık konut amaçlı kullanımı sonucu ülke tarımı büyük zararlar görmekte, özellikle verimli zeytin ağaçlarının sökülmesi bu konuda büyük bir üretim kaybına yol açmakta, bunun sonucu olarak da bölgede geçimini tarımdan sağlayan kesim yoksullaşmakta ya da başka sektörlerle kaymaktadır. Aslında ikinci konut gelişmeleri tarım, madencilik veya sanayi gibi belli başlı ekonomik faaliyetlerin gelişmesi için gerekli koşulların iyi bir şekli olarak görülmektedir. Ancak, burada da arazi spekülasyonunun ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Spekülasyon, bölgede kurulacak olan gerçek turizm işletmelerinin kuruluş maliyetlerinin gereksiz yere yükselmesine ve işletmenin gerçek rantabilitesinin düşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, kuruluşların yatırım yapma isteği kınılır ve sonuçta yatırımlarda azalma görülür. Turizme açılan bölgelerin kural olarak birinci ve ikinci üretim biçiminden yararlanamayan bölgeler olması gereklidir. Aksi takdirde çeşitli şekillerde arazi kullanımında kayıplar söz konusu olacaktır.

İkinci konut ve yazlık siteler biçimindeki yapılaşmalar, diğer birçok sorunu da birlikte getirmektedir. Öncelikle yalnızca mevsiminde birkaç ay için ve çoğunlukla iç turizme dönük olarak kullanılan bu konutlar için yapılacak ağır maliyetli alt ve üst yapı yatırımlarının diğer mevsimlerde atıl kılması, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bu durumun kaynak israfına yol açmaması için diğer mevsimlerde de özellikle dış turizme yönelik olarak kullanılmaya yollarının araştırılması zorunludur.

Kısaca özetlenecek olursa, turistlerin belli turistik bölgelere yılın belirli dö-

nemlerinde akın etmeleri, bu bölgelerin taşıma kapasitelerini zorlamaktadır. Su, bitki, hayvan, hava gibi ekolojik unsur daha önce dünüşmemiş olan bu yeni talebe uyum sağlayamamaktadır. Aynı şekilde, mevcut arazi ve su alanı aşırı talebi karşılayamamakta bunun sonucu da aşırı kullanım kapasite ile turistlerin aynı konudaki beklenti ve davranışları arasındaki uyumsuzluklar görülmektedir. Kapasite limitlerini dikkate almadan daha fazla turist ağırlamak için yapılar yatırımlar sorunları ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak yolları büyük kentlerdeki gibi araçlar ve insanlarla dolu otel, restoran ve kafeteryalarda yorgun personelin hizmet ettiği, gezinti yolları, ormanları ziyaretçiler tarafından istila edilmiş, fiziksel, ekolojik, sosyal ve psikolojik kapasitesi zorlanan; araziden yararlanma biçimi diğer turistleri tatmin etmeyen ilişkilerin çekiciliğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacak ve bunun sonucunda turizm talebinde meydana gelecek olan düşme büyük masraflarla yapılan turistik yatırımların boş kalmasına yol açabilecektir.

Kaynakça

SADLER, P., ve ARCHER, B.H., "The Economic Impact of Tourism in Developing Countries", *Tourist Research Papers*, N.Y., Institute of Economic Research, University of Collge of North Wales, Bangor, 1974.

MCINTOSH, R., GOELDNER, W., *Tourism, Principles, Philosophies and Practice*, Grid Publishing Inc., New York, 1985.

Cumhuriyet Gazetesi, 5 Haziran 1993..

RAMBAUND, R., "Tourisme et Urbanisation des Compagnes", *Sociological Abstracts*, Year: 16, No: 6, June 1993.

HAULOT, A., *Tourisme et Environnement*, Marabout, Verwiers, 1974. pp. 153-174.

BURKART, A.J., and MEDLIK, S., *Tourism; Past, Present and Future*, Heinemann, London, 1974.

Turistlerin belli turistik bölgelere yılın belirli dönemlerinde akın etmeleri, bu bölgelerin taşıma kapasitelerini zorlamaktadır. Su, bitki, hayvan, hava gibi ekolojik unsur daha önce dünüşmemiş olan bu yeni talebe uyum sağlayamamaktadır.